

CONSTANTIN ONU
CRISTINA-DENISA ARSENE-ONU

CONSTANTIN ONU
CRISTINA-DENISA ARSENE-ONU

*Semnul Sfântului Ierarh Meletie,
Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari*

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte
CALINIC
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

EDITURA UNIVERSITARIA
CRAIOVA, 2024

Referenți științifici:

Preot Prof. univ. dr. Nicolae BRÎNZEĂ

Preot Conf. univ. dr. Gheorghe GÂRBEA

Copyright ©2024 – Editura Universitaria Craiova

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Universitaria din Craiova.

Nicio parte din acest volum nu poate fi reprodusă sub orice formă, fără permisiunea scrisă a autorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ONU, CONSTANTIN

Semnul Sfântului Ierarh Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari / Constantin Onu, Cristina Denisa Arsene-Onu. - Craiova : Universitaria, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-2110-7

I. Arsene-Onu, Cristina Denisa

2

Viziune grafică și tehnoredactarea imaginilor vizuale: Andra-Elena Tote

Analiză lingvistică: Lect. univ. dr. Cristina-Denisa Arsene-Onu

Corector: Andra-Elena Tote

© 2024 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

BUCURIE ÎN DUHUL SFÂNT

*Mă bucur în Hristos Domnul că, în anul omagial 2025 dedicat Centenarului Patriarhiei Române și Anul comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX-lea, cu binecuvântarea noastră s-a realizat cartea „**Semnul Sfântului Ierarh Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari**” și se continuă împlinirea Sfintei Evanghelii prin Biserica Ortodoxă Română de a-L aduce mai aproape pe Dumnezeu Întrupat persoanelor surde și tuturor credincioșilor din ziua de astăzi.*

Biserica Ortodoxă Română, asumându-și lucrarea de Apostolat a vremurilor noastre, a binecuvântat și încuviințat comunicarea și slujirea în Biserică prin intermediul limbajului specific persoanelor care nu aud.

Din Mila Lui Dumnezeu, în cadrul Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, modalitatea de organizare și funcționare a asistenței religioase și sociale, implică din anul 1996 și credincioșii cu deficiențe de auz din județul Argeș. Activitatea misionară a Sfintei Biserici dreptmăritoare este realizată în strânsă colaborare cu Asociația Națională a Surzilor din România care sprijină demersurile Centrului Național de Pregătire, Catehizare și Misiune Ortodoxă pentru Deficienții de Auz din România și Diaspora, înființat potrivit Hotărârii Sfântului Sinod nr. 515/1999.

Întreaga activitate a noastră se desfășoară prin catehizare și prin prezentarea Simbolisticii Semnelor din Limba Semnelor Române, precum și prin oficierea Sfintelor Taine și a Dumnezeieștilor Liturghii, toate traduse, în concordanță cu Legea nr. 27 din 2020.

Biserica Ortodoxă Română, prin învestirea Cuvântului prin semne, ca și toată activitatea sa divino-umană, și-a dezvoltat opera sa caritativ-filantropică și educațională, iar în ultimii 29 de ani, cu binecuvântarea Noastră, s-a desfășurat o intensă muncă de cercetare care a creat condițiile acestei noi forme de slujire în Limba Semnelor Române, devenind o metodă și o cale de pastorație care vine în întâmpinarea credincioșilor surzi și a cerințelor actuale ale acestora. În felul acesta, Biserica oferă o bogăție simbolico-teologică tezaurului cultului ortodox și artei bisericești. Astfel, bucuria și încântarea credincioșilor cu deficiențe de auz sunt evidente, deoarece până acum nu au avut ocazia de a li se expune învățătura de credință ortodoxă pe înțelesul lor, respectându-li-se topica limbii materne.

Mulțumim Preafericirii Sale, Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru dragostea apostolică cu care s-a aplecat asupra lucrării sociale și religioase menite să desăvârșească slujirea și pentru această nouă categorie de credincioși ai Bisericii noastre Strămoșești, care a adus la înființarea până la această dată a 38 de comunități destinate persoanelor cu deficiențe de auz.

*Binecuvântăm cu frățească dragoste această nouă apariție editorială „**Semnul Sfântului Ierarh Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari**” și truda Părintelui Ieromonah Meletie - Conf. univ. dr. Constantin Onu, împreună cu Lect. univ. dr. Cristina Arsene-Onu, iar Celui ce prin măreția puterii Sale, pe toate le-a creat și însuflețit, laudă și slăvire Îi aducem toți cinstitorii și iubitorii de Dumnezeu, toți preasfințiții ierarhi, preacuvioșii monahi și pustnici, și preacuvioase monahii și pustnice, de pe Pământ, cântând: Lăudat este Domnul Dumnezeuul Savaot, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!*

† CALINIC

Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

SEMNUL SFÂNTULUI IERARH MELETIE, ARHIEPISCOPUL ANTIOHIEI CELEI MARI

Abstract: *Sfântul Ierarh Meletie, un mare sfânt regăsit al Creștinismului Primar, din studiile noastre, poate un „Sfânt mai mare decât Sfântul Atanasie cel Mare”. Un Sfânt fără de care „Ortodoxia”, ca scriitură, nu ar fi existat așa cum ne-a rămas în textele dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice, al cărui chip iconografic îl regăsim abia din secolul al XV-lea. Un Sfânt care „îngândurează” pe oricine iubește și însetează cu adevărat după Ortodoxie.*

Textul de față își propune a fi o imersiune în înțelesul dinamicii gestului Binecuvântării acestui Sfânt regăsit în perioada Sfintelor Sinoade Ecumenice. Își propune și o reîncadrare dogmatică, liturgică și iconică a gestului care Binecuvântează și susține comunicarea nonverbală a Crezului Niceo-Constantinopolitan în integralitatea sa, fiind parte dogmatică a Simbolului de Credință. „Binecuvântarea cu două degete” a Sfântului Ierarh Meletie este exprimarea Semnificantului „Mărturisirii de Credință” a Sinodului Niceo-Constantinopolitan.

De asemenea, aduce în actualitate Binecuvântarea Lui Hristos de la Biserica Sfântul Nicolae din Densuș, cel mai vechi lăcaș de cult funcțional din România, ca mărturie dogmatică identică cu mărturisirea primelor două Sinoade Ecumenice marcând „Binecuvântarea” iconică de la Densuș ca „cronotop” (intersecție a timpului și spațiului în literatură, respectiv, iconografie) al Semnificantului „Mărturisirii de Credință”.

Cuvinte Cheie: *Semn, semnificant, heteroglosie - Binecuvântarea cu „Numele Lui Hristos” - erezie, Mihail Bahtin - Ferdinand de Saussure, Antiohia - „ciornă”, Erminie, Sfinți cu Moaște care încă Binecuvântează, Catacombe.*

**Semnul Sfântului Ierarh
Meletie¹**

Semnul Sfântului Ierarh Meletie¹

¹ https://ruvera.ru/news/artlubok_rublev_2020

ARGUMENT

Această nouă lucrare argumentează și susține folosirea limbii semnelor utilizate încă de la Sinodul II Ecumenic pentru a transmite Taina Credinței, oferindu-le celor neauzitori ocazia de a participa deplin la viața bisericească. **Semnul Sfântului Ierarh Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari** este izvorător de Lumină pentru toate persoanele, indiferent de capacitățile lor fizice și o mărturie vie a iubirii de Dumnezeu în timpul Sinodului Ecumenic de la Constantinopol care va dăinui până la sfârșitul veacurilor.

Am început elaborarea acestei cărți având convingerea că vom putea să folosim resursele vaste ale lumii digitale pentru a aduna într-un singur loc „tot ceea ce se știe” despre Sfântul Ierarh Meletie. În demersul nostru ne-am dat seama curând că știm surprinzător de puțin despre acest mare Sfânt Mărturisitor și că sursele directe sunt rare.

Cele mai multe referințe sunt indirecte, iar Slujba Sfântului, în limba română, este doar o variantă prescurtată după 1700 de ani de la Sinodul I Ecumenic în care mai multe împărășii creștine s-au succedat. Încă o observație la care nu ne așteptam, cele mai multe și mai ample informații, icoane despre Sfântul Ierarh Meletie par a fi în slavă veche ca și cum „slavona” a fost fie limba vorbită de Iisus Hristos, fie de Platon și Aristotel. Mai mult, am realizat că ceea ce se știa despre Sfântul Ierarh Meletie în vechime nu este identic cu ceea ce se știe acum. Din această cauză, în loc să ne concentrăm pe o căutare strict cronologică a informațiilor, am decis să ne lăsăm ghidați de simțul înțelesului duhovnicesc, căutând firul viu al vieții izvorâte din Hristos și a învățăturii Sale.

Tot acum mulțumim tuturor celor ce ne-au furnizat materiale, Părinților de la Sfântul Munte, Muntele Sinai, Ierusalim și Iordan, colegi și prieteni „auzitori și neauzitori” și nu în ultimul rând mulțumim Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, **Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului** care „indirect” a pus „punctul pe i”, scriind o carte cu mult înainte să ne gândim la prezenta lucrare.

Schisme, controverse și o liniște suspectă

Deși Sfântul Ierarh Meletie a fost un apărător neclintit al Ortodoxiei și a prezidat Sinodul II Ecumenic, acesta pare că a lăsat puține materiale scrise. Totuși, gestul său simbolic din cadrul Sinodului, cunoscut sub numele de „**Semnul Sfântului Ierarh Meletie**”, a devenit un simbol „**neînțeles și uitat**” astăzi, dar folosit de toți Sfinții Părinți din epoca Sinoadelor Ecumenice.

Astfel, am pornit într-o căutare a celor mai vechi referințe despre acest gest – icoane, mozaicuri, inscripții, desene și sculpturi – pentru a-l înțelege. Cum bine știm, o imagine poate vorbi mai mult decât o mie de cuvinte, cu atât mai mult o icoană. Astfel, am preferat să le introducem în text și să lăsăm aceste imagini și icoane să vorbească.

La finalul cărții am inclus o anexă, bine-cunoscută de toți sinodalii Sinoadelor Ecumenice, care conține cele mai vechi și reprezentative imagini ce vorbesc de la sine despre Semnul Sfântului Ierarh Meletie.

Simbolistica Gesturilor și Revelarea Adevărului

Gestul său de a arăta trei degete, simbolizând Sfânta Treime, urmat de strângerea lor și arătând doar un singur deget pentru a sublinia unicitatea Ființei Divine, a marcat istoria teologică. Sfântul Ierarh Meletie nu doar că a refuzat să se lase redus la tăcere de adversarii săi, ci a folosit gesturile ca un mijloc puternic de exprimare a adevărului. Am apelat la teoriile

lingvistice ale lui Ferdinand de Saussure și ale lui Mihail Bahtin pentru a analiza în profunzime acest limbaj al gesturilor, și pentru a aduce lumină și actualitate dogmatică pe baza simbolismului folosit de Sfântul Ierarh Meletie. Pe de altă parte, moștenirea ce ne-a fost lăsată face din el un ocrotitor al fraților cu deficiențe de auz dar nu cu deficiențe duhovnicești.

Sfântul Ierarh Meletie nu doar că a fost o figură centrală în cadrul Sinodului II Ecumenic, dar a influențat direct viețile altor mari sfinți. El l-a instalat pe Sfântul Grigorie de Nazians (Teologul) pe tronul patriarhal de la Constantinopol, l-a făcut diacon pe Sfântul Vasile cel Mare și l-a botezat pe Sfântul Ioan Gură de Aur, cu care a avut o colaborare de opt ani de zile.

Prezența Sfântului Meletie în Iconografie

Căutarea celor mai vechi icoane și reprezentări ale Sfântului Ierarh Meletie ne-a fost, de asemenea, marcată de obstacole. Am găsit mult mai ușor mai multe reprezentări ale ereticului Arie decât ale Sfântului Meletie. Cea mai veche icoană a Sfântului nostru am găsit-o într-o biserică sârbească, în timp ce în România am descoperit o singură icoană în Mănăstirea Bogdana din Rădăuți. În ciuda tuturor strădaniilor noastre, este tot ceea ce am putut găsi.

Astfel Tradiția moștenită de la Sfântul Ierarh Meletie, Mărturisitorul capadocian din secolul al IV-lea, este actualizată și reintegrată în practica liturgică a Comunităților auzitoare sau neauzitoare, în dinamica lor de apropiere de Hristos, de Învățătura Sa care doar prin El este de „Viață dătătoare.”

Prin lucrarea de față, toți cei care folosesc limba semnelor sunt invitați să se integreze în Armonia și Harul Sfinților al Duhului Sfânt, prin gestică Sfântului Meletie și să devină trăitori profunzi și mărturisitori neînfricați ai credinței Ortodoxe, mădulare vii ale trupului Bisericii Lui Hristos.

Dedicăm această lucrare celor care însetează după Adevărul Ortodoxiei, fie în văzul și auzul lumii, fie în tăcerea inimii sau a limbii lor. Fie ca toți cei care vor citi și vor folosi această lucrare mântuitoare să fie Temple ale Duhului Sfânt, iar Evanghelia să strălucească în viețile lor prin Binecuvântarea Sfântului Ierarh Meletie și prin limba semnelor liturgice și să-i înveșmânteze în lumina Taborică a Lui Hristos.

Autorii

APORTUL PERSONALITĂȚILOR DIN DOMENIUL LINGVISTICII ȘI TEORIEI LITERARE

Motto: „Realitatea ultimă trebuie cinstită cu tăcerea”²

Și le-a zis: „Dar voi cine ziceți că sunt?” Răspunzând, Simon Petru a zis: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu”. Iar Iisus, răspunzând, i-a zis: „Fericit ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri. Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui. Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri.” Atunci a poruncit ucenicilor Lui să nu spună nimănui că El este Hristosul.” (Mt. 16, 15-20)

Dogmatica este „cheia de boltă” a fiecărei persoane religioase, culte și educate. Azi, datorită „încercărilor vieții sociale și culturale”, a fi dogmatic este mai degrabă ceva „desuet”, rupt de contextul „elastic” al realității, iar Sfinții Părinți începători ai „Dogmaticii Ortodoxe Vii”, par a fi rămas singuri și stingheri, „uitați” într-un „colț” al „muzeului mentalității”.

Totuși nu este așa. Azi, pentru a putea înțelege profunda validitate a definițiilor dogmatice a primelor două Sinoade Ecumenice, va trebui să utilizăm instrumentele surprinzător de moderne. Așa cum Sfinții Părinți au utilizat „terminologia” Filozofiei Antice, azi avem o „terminologie și un instrumentar surprinzător oferit de două personalități ale secolului al XX-lea. Este adevărat că aceste instrumente au fost admise ca fiind „canonice” din punct de vedere lingvistic în ultima „sută de ani”, dar aceasta doar pentru că atunci au trăit creatorii lor. Chiar dacă sunt de dată recentă, cu nimic nu sunt mai prejos de instrumentarul filozofic utilizat în zorii creștinismului pe care îl cunoaștem azi. Valoarea lor poate fi apreciată de oricine, pentru că, prin aceasta oricine poate reanaliza sistemul dogmatic ecumenic și validitatea sa se poate confirma încă o dată în urma acestei analize.

Ferdinand de Saussure și **Mihail Bahtin** sunt două figuri eminente în domeniul lingvisticii și teoriei literare. **Ferdinand de Saussure** (1857-1913) este considerat părintele lingvisticii structurale. El a introdus conceptul de semiotică, studiul semnelor și simbolurilor și a distins între „**langue**” (sistemul lingvistic) și „**parole**” (utilizarea individuală a limbii). Prin aceasta, de Saussure a pus bazele pentru studiul modern al limbii ca un sistem de semne interconectate.

Mihail Bahtin (1895-1975), un filozof și teoretician literar rus, a explorat comunicarea, subliniind natura multi-vocală a limbajului și textelor. Bahtin a fost interesat de modul în care limbajul reflectă diverse voci sociale și ideologice, și cum acestea interacționează în literatură și discurs. Bahtin a analizat interacțiunea dintre **texte** și **contextele** lor culturale, evidențiind modul în care limbajul și cultura se influențează reciproc.

² Sf. Maxim Mărturisitorul. *Răspunsuri către Talasie*, 21 și 43, *Filocalia*, vol. 3, Sibiu, 1948, pag. 66 și 150; Sf. Petru Damaschin, *Învățăături duhovnicești*, I, 6, în *Filocalia*, vol. 5, București, 1976; Sf. Isaac Sirul, *Cuvintele ascetice*, XXIII, în *Filocalia*, vol. 10, București, 1981, pag. 121-136; Sf. Ioan Klimax, Scara, XXV, 6, în *Filocalia* vol. 9, București, 1980, pag. 299.

Ferdinand de Saussure și teoria sa în contextul Ortodoxiei Sinoadelor Ecumenice

Motto: „Amintiți-vă, puterea nu este în cuvânt, nu în nume, ci în Hristos Însuși, Care este numit.”

Sfântul Varsanufie de la Optina³

Ferdinand de Saussure, lingvist elvețian născut în 1857 și decedat în 1913, este recunoscut ca părintele lingvisticii structurale moderne. Spre deosebire de Bahtin, care explorează diversitatea vocilor și pluralitatea punctelor de vedere în comunicare, Saussure se concentrează pe comunicarea ca un sistem de semne. Încă din tinerețe, Saussure a fost atras de studiul limbilor și al sistemelor lor vocalice. Lucrarea sa „Dissertation on the Primitive Vowel System in Indo-European Languages” reflectă această pasiune. Provenind dintr-un mediu bilingv francez-german și studiind latina, greaca veche și sanscrita, Saussure a fost influențat de diversitatea lingvistică. Această expunere la diferite limbi și culturi l-a ajutat să dezvolte teorii inovatoare în lingvistică și semiotică.

Lucrările sale au avut un impact major asupra acestor domenii, introducând concepte precum distincția între „langue” (structura limbii) și „parole” (utilizarea individuală a limbii). Saussure a susținut că limbajul trebuie studiat ca un sistem de semne și că semnificația depinde de diferențele dintre semne. Abordarea sa structuralistă a influențat diverse domenii, stabilind bazele pentru studiile moderne ale limbajului și semioticii.

Se spune despre el că singurele lucrări pe care le-a citit înaintea unui congres internațional erau toate despre accentuarea lituaniană. Saussure credea că în sistemul lingvistic lituanian se află singura veriga lipsă a istoriei lingvistice indo-europene, respectiv „cea mai directă relicvă vie a vocalei *A ipotetizat în Memoriul său din 1879 privind sistemul”⁴ vocalic indo-european original. Se pare că această „diferență dintre vocale” i-a atras atenția pe tot parcursul vieții.

Acesta este contextul în care Saussure „descoperă faptul că structura internă a semnului lingvistic a diferențiat semnul atât de simplele „lucruri” acustice (cum ar fi sunetul natural, susurul unei surse de apă, ciripitul păsărilor etc.), cât și de procesele mentale. Astfel, „au fost deschise noi drumuri nu numai pentru lingvistică”⁵. În ceea ce privește „noutatea” lui Saussure, aceasta va fi numită semiotică și vine din greaca veche: “σημειωτικός” - *sēmeiōtikos*, „observator al semnelor” (de la σημείον *sēmeion*, „un semn, o marcă”)”⁶.

Sens, Valoare și Identitate

Observând diferențe între o „vocală scurtă și o vocală lungă,” Saussure a înțeles că există o diferență de „cantitate” nu doar ca sunet ci și ca înțeles. Iar această diferență a dus la conștientizarea celor două „identități” și a două sensuri diferite. „Sensul fiecărei forme în particular este același lucru cu diferența dintre forme. Sensul = valoare diferită.”⁷ cum avea să spună. Sensul și semnificația sa, „identitatea dintre semnificație și valoare”. Tot în acest context

³ Paul Florensky Priest, *Correspondence with M.A. Novoselov*, Tomsk-1998, p. 206. *Remember, the power is not in the word, not in the name, but in Christ Himself, Who is named. St. Barsanuphius of Optina.*

⁴ Why Lithuanian Accentuation Mattered to Saussure by John E. Joseph, *Language and history*, Vol. 52, No. 2, November, 2009, 182–198.

⁵ Mukarovsky, J. On Poetic Language în *The Word and Verbal Art: Selected Essays* by Jan Mukarovsky. Translated and edited by J. Burbank and Peter Steiner-1977, pag. 18.

⁶ σημείον, Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, www.perseus.tufts.edu

⁷ Ferdinand de Saussure, *Scrieri de lingvistică generală*, Polirom -2003, pag. 32.

se poate înțelege observația sa prin care ne spune că **valoarea și identitatea se identifică una cu alta și că sunt același lucru**⁸.

„În domeniul morfologiei nu există altă identitate decât identitatea unei forme în identitatea uzajelor sale (sau identitatea unei idei cuprinsă în identitatea reprezentării sale). La fel cum compoziția muzicală există cu adevărat doar în timp ce este interpretată, dar a socoti că interpretarea reprezintă însăși existența respectivei compoziții este o eroare. Existența ei constă în identitatea execuțiilor”⁹.

Cu alte cuvinte melodiile lui Beethoven pe care le-a „auzit și înțeles” în surzenia lui fizică ca sunete și le-a recunoscut ca semne, au devenit prin fixarea lor în scris „opere” scrise pe care le „ascultăm” până astăzi. Dar totuși, în ciuda identităților execuțiilor, nici noi și nici el nu vom ști niciodată dacă auzim, exact ceea ce a „auzit el” ca „înțeles melodic” în mintea lui, dar incontestabil identitatea execuțiilor operei sale scrise dă identitatea interpretării deoarece noi toți le recunoaștem. Din această cauză, **„semnificația nu este decât un mod de exprimare a valorii unei forme”**¹⁰.

Semnificație, funcție sau uz

Valoarea formelor în orice sistem lingvistic este cercetată prin intermediul mai multor termeni interconectați în ceea ce privește posibilitatea de exprimare a valorii, în ciuda existenței lor separate ca termeni purtători ai unei „diferențe” a formelor. Totuși, dintre toți termenii, doar termenul de „valoare” este cel mai important și cel care atrage atenția lingvistului. Saussure spune: „nu stabilim nicio diferență decisivă între termenii: **valoare, sens, semnificație, funcție sau uz al unei forme**, și nici măcar între acestea și **idee**, în sensul său de conținut al unei forme; toți acești termeni sunt sinonimi. Valoare exprimă mai bine decât oricare alt cuvânt esența realității, care este și esența limbii, și anume faptul că o formă nu semnifică ceva, ci are o anumită valoare: **iată aspectul esențial**.”¹¹

Forma

O observație foarte importantă este aceea că, în ciuda analizei asupra formei și a diferențelor dintre forme, toate aceste diferențe au însemnatate doar într-o dinamică a limbii. Cu alte cuvinte, atâta timp cât o formă nu este folosită, nu are existență. Dacă o formă încetează să mai fie folosită, doar menționarea ei în dicționar nu înseamnă că ea există. Uzajul și utilitatea formei dă valoare: „O figură vocală devine o formă începând din momentul crucial când este integrată în acea funcționare a semnelor ce poartă numele de limbă, tot astfel cum o bucată de pânză, care zace pe fundul calei, devine un semnal în momentul când este arborată pe catarg printre alte semne arborate în același timp și concurând spre o anumită semnificație”¹². La fel se întâmplă cu o Binecuvântare sau o Închinare. Aceasta există doar pentru cel care o face și pentru cel pentru care se face. Într-un cuvânt, există dacă este folosită „așa cum a fost întrebuințată sau concepută”. Identic ca în cazul melodiilor lui Beethoven pe care le-a „auzit și înțeles” ca sunete și le-a recunoscut ca semne fixate în scris pe care noi le „auzim” identic prin interpretare, exact cum le-a notat el ca „înțeles melodic”. Extrapolând acum „matematic” în dogmatică, rezultă că „semnul crucii”, „Binecuvântarea și închinarea Sfântului Ierarh Meletie”,

⁸ *Ibidem*, pag. 28.

⁹ *Ibidem*, pag. 35.

¹⁰ *Ibidem*, pag. 45.

¹¹ *Ibidem*, pag. 32.

¹² *Ibidem*, pag.12.

„corect făcute și trăite”, vor fi „identice” cu Binecuvântările și închinarea Sfântului Ierarh Meletie”. Iar dacă într-o partitură „un semiton” nu este corect interpretat, într-un cuvânt o „semivocală” nu se aude sau este rostită ca „vocală”, atunci melodia și cuvântul nu sunt identice. Cu atât mai multă „acrivie” trebuie să tratăm „binecuvântarea și închinarea”. În acest context înțelegem că **“forma este același lucru cu semnificația”**¹³ și că are existența atât timp cât **„forma”** este păstrată integral, indiferent de dinamică și context, va transmite același înțeles. În felul acesta orice formă, din „lumea reală sau virtuală” „este deja un semn, adică o impresie care produce o asociere mai precisă decât oricare alta.”¹⁴

Semn, semnificant (rostit - pronunțat) și semnificat (înțeles)

Semnul nu există decât ca purtător al unei semnificații, iar semnificația în sine nu poate exista în afara semnului. Definiția semnului introdusă de Saussure este asemănătoare monedei pe de-o parte, pentru că avem un „semn cu dublă valoare” sau „bilateral”, „the signifier” - semnificantul (o formă lingvistică, un cuvânt) și „semnificatul” (înțelesul forme). Trăsătura distinctivă a bilateralității sale este excluderea obiectului referențial.”¹⁵ Adică pe de o parte avem „cuvântul gândit sau semnificatul cu înțelesul lui”, pe de altă parte avem „pronunția sau rostirea cuvântului gândit sau înțeles” respectiv a semnificantului. Noțiunea de „semn cu dublă valoare” - „bilateral”, nelăsând loc pentru „obiectul de referință” din lumea „reală sau virtuală” pe care semnificantul, „cuvântul rostit,” îl pronunță și semnificatul care de fapt îl reprezintă. În felul acesta sistemul semiotic este unul „închis” și mărginit doar la „categoriile mediului mental și fonic”. Potrivit exemplului dat de Saussure, **semnul lingvistic poate fi comparat și înțeles ca fiind „cele două fețe ale unei foi de hârtie.”** „Gândul este fața, iar sunetul spatele; nu se poate tăia fața fără a tăia și spatele în același timp”¹⁶.

Această realitate a noțiunii semn folosit ca „dublă valoare” se mai numește și „modelul dinamic al semnului” numit și „two-sided psychological entity”¹⁷. O ultimă observație de natură filozofică, Ferdinand nu crede în „preexistența ideilor” și ca atare, pentru el, toți cei trei termeni ai modelului propus de el sunt asimilați ca „forme, nu substanțe-esențe”¹⁸.

Limba Semnelor și „dreptatea-ortodoxă” a lui Ferdinand de Saussure

Limba semnelor, deși astăzi e asociată cu comunitățile surde, are o origine veche, posibil anterioară limbilor orale. În sudul Siciliei, comunicarea prin gesturi este tradițională. În Roma antică, actorii de pantomimă își transmiteau prin gesturi mesajul lor către public. În antichitate, Quintilian vedea gesturile ca o limbă internațională. Surzii folosesc limbajul gestual ca mijloc principal de comunicare, fiecare gest având semnificații culturale distincte. Se pare că în Talmud¹⁹ se menționează faptul că surzii nu puteau deține proprietăți. „Sfântul Ieronim evocă existența unei familii surde foarte respectată din burghezia milaneză, pentru care gesturile formează cuvintele unui limbaj”²⁰. Călugării benedictini au dezvoltat un limbaj gestual pentru tăcere. Amerindienii²¹ din America de Nord au folosit limba semnelor pentru comunicarea între diferite triburi.

¹³ *Ibidem*, pag. 46.

¹⁴ *Ibidem*, p.119.

¹⁵ Nöth, Winfried, *Handbook of Semiotics*, 1990, pag. 59.

¹⁶ *Ibidem*, pag. 59.

¹⁷ *Ibidem*, pag.59.

¹⁸ *Ibidem*, pag. 61.

¹⁹ https://www.scrigroup.com/educatie/sociologie/Principalele-momente-din-istor71898.php#google_vignette

²⁰ *Ibidem*.

²¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_semnelor

Primul tratat modern de fonetică și logopedie, „Reducción de las letras y arte para enseñar a hablar a los mudos” de **Juan Pablo Bonet** (1620) a propus o metodă de educație orală pentru surzi, utilizând un alfabet gestual, răspândind limbajul semnelor în Europa și în lume. **Michael de Montaigne** scria: „Surdo-muții noștri discută, argumentează și povestesc prin semne. Eu i-am văzut atât de abili în această activitate, încât nu le lipsea nimic pentru a se face înțeleși de oricine.” Mai târziu, avea să adauge: „Ei au nevoie de un alfabet al degetelor și de o gramatică a gesturilor.”²²

Ferdinand de Saussure nu a avut un rol direct în inventarea limbajului mimico-gestual/limbii semnelor, însă, contribuțiile sale în lingvistică, cum ar fi conceptul de **semn lingvistic**, au influențat modul în care înțelegem comunicarea umană în general, inclusiv limbajul non-verbal. Deși dezvoltarea directă a acestui limbaj se datorează mai mult studiilor și cercetărilor specifice în domeniul comunicării non-verbale și semioticii gestuale, Ferdinand de Saussure a fost cel care a reușit să „descrie în mod canonic” însemnătatea semnului lingvistic. Spunem „canonic-lingvistic” pentru că a fost acceptat în unanimitatea lingviștilor de atunci și de azi.

Limba Semnelor Române/LSR reprezintă o punte vitală de comunicare pentru persoanele surde, oferindu-le o modalitate de exprimare și înțelegere a lumii. Acest limbaj transcede bariera sonoră, se dezvoltă și evoluează într-un mod similar cu limbajul verbal la copiii auzitori, demonstrând complexitatea și bogăția sa semantică și semiotică.

Limba semnelor, deși are un vocabular mai redus comparativ cu limbajele verbale, nu este mai săracă în exprimarea sau transmiterea gândurilor și emoțiilor. Din contră, limbajul semnelor este un limbaj echivalent al limbii la fel cum Sfânta Liturghie săvârșită de un preot auzitor este identică cu Sfânta Liturghie săvârșită în limbajul semnelor de un preot neauzitor. Același Hristos este într-un potir al „auzitorilor” cu „Hristosul” din potirul „neauzitorilor”.

Semnele gestuale pot fi de natură iconică, reprezentând obiectul sau acțiunea prin asemănare, sau pot fi mai abstracte, necesitând o convenție socială pentru înțelegere. Limba semnelor române/ Limba semnelor este instrument de comunicare și o formă de exprimare culturală și identitară pentru comunitatea surdo-mută.

Scopul prezentei lucrări nu este să facă o incursiune sau o istorie a limbajului mimico-gestual/ limbii semnelor, ci mai degrabă folosește elemente ale mărturisirii Ortodoxe din contextul vieții creștine trăite prin mijlocirea acestui limbaj pentru a decodifica și reîncadra mesajul gestual al Sfântului Ierarh Meletie, care cu degetele „mărturisea” ceea ce a exprimat în cuvinte înaintea poporului și a împăratului, drept pentru care a fost exilat.

Cu alte cuvinte, așa cum orice propoziție are subiect, predicat etc. indiferent dacă este o propoziție „în viu grai” sau în LSR, predicatul rămâne tot predicat precum subiectul rămâne tot subiect. Tot așa, din punct de vedere „**Saussur-ian**”, fie că se tratează o propoziție rostită sau o propoziție exprimată prin limbajul/limba semnelor, realitatea noțiunii de **semn**, atâta timp cât este vorba de aceeași informație, este identică.

Adică semnul format din semnificant și semnificat din propoziția vorbită, este identic, matematic „congruent”, cu semnul format din semnificant și semnificat din aceeași propoziție scrisă sau transmisă prin limbajul/limba semnelor. Tocmai în aceasta stă „Ortodoxia” lui Ferdinand de Saussure; *teoria sa ne obligă să recunoaștem același singur și unic semn în cazul celor trei termeni.*

²² https://www.scripgroup.com/educatie/sociologie/Principalele-momente-din-istor71898.php#google_vignette

Ce implicații are această descoperire a lui Ferdinand de Saussure? Una destul de neașteptată din punct de vedere teologic. Din punct de vedere dogmatic, SEMNUL definițiilor celor două Sinoade Ecumenice exprimate de Sfântul Ierarh Meletie este identic, atât în scris ca „Definiții ale Sinoadelor” cât și rostit, și de asemenea echivalent / congruent exprimate prin gestica Sfântului Ierarh Meletie sau pictate în gestică iconică canonică a vremii sale.

Canonicitatea în universul bahtian

Motto: „Numai religia poate aduce o libertate de gândire complet nelimitată,” Kozhinov și-l amintește pe Bahtin spunând, „deoarece o ființă umană nu poate exista fără un fel de credință. Absența credinței în Dumnezeu se transformă în mod inevitabil în idolatrie - adică în credința în ceva care este în mod notoriu limitat de limitele spațiului și ale timpului și incapabil să ofere o adevărată libertate de gândire.”²³

Din punct de vedere religios, Bahtin pare să fi participat sau era parte a unei mișcări vechi a Ortodoxiei rusești: „Russian Orthodox Church's underground movement - Mișcarea clandestină a Bisericii Ortodoxe Ruse.”²⁴

Deși Saussure și Bahtin au avut perspective diferite, amândoi au avut un impact profund asupra studiului limbii și literaturii, contribuind la înțelegerea complexității și dinamicii culturale a limbajului. Cu alte cuvinte, nu cred că greșim dacă ne exprimăm în „termeni teologici” în ceea ce privește activitatea lor. Adică fără „dogmatica lor lingvistică”, studiul limbii și literaturii ar fi unul fără noimă.

Mihail Bahtin este recunoscut pentru o serie de concepte care au fost utilizate și adaptate în mai multe discipline. Aceste concepte includ: „dialogism, cronotopul, heteroglosia și exterioritatea”²⁵.

Dialogismul

Acest concept subliniază natura intrinsec dialogică a limbajului. Pentru Bahtin, fiecare cuvânt este influențat de cuvintele anterioare și afectează cuvintele ce urmează, creând un dialog continuu. Această idee este esențială în lingvistică, teoria literară, studiile de comunicare, identității personale, naționale și de grup. Procesul dialogic, *spre deosebire de cel dialectic propus de Hegel, nu urmărește rezolvarea conflictelor prin sinteza între teză și antiteză, ci permite coexistența mai multor abordări care își păstrează relevanța în contexte specifice, fără a impune o soluție unică.* Richard Sennett²⁶ subliniază că, în timp ce dialectica se concentrează pe semnificația explicită și tinde spre concluzie, dialogicul implică o ascultare atentă a intențiilor vorbitorului și nu conduce neapărat la o închidere definitivă a temei.

Cronotopul

Acesta este conceptul lui Bahtin despre felul în care o secțiune a intersecției timpului și spațiului în literatură influențează caracterul unui personaj „o unitate de analiză pentru studierea limbii în funcție de raportul și caracteristicile categoriilor temporale și spațiale reprezentate în limba respectivă”²⁷. Cu alte cuvinte *cronotopul analizează cum anumite setări*

²³ <https://www.researchgate.net/publication/349298166> "The other" and "the Other": Christian Origins of Bahtin's Dialogism Article in *Филолог – часопис за језик књижевност и културу* - January 2015, pag. 111.

²⁴ https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Mikhail_Bahtin

²⁵ <http://criticaltheorylibrary.blogspot.com/2010/12/who-is-Mikhail-Mikhailovich-Bahtin.html>

²⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/Dialogic>

²⁷ Mihail, Bahtin; Caryl, Emerson; Michael, Holquist, (1981). *The Dialogic Imagination*, (glossary). pag. 425.

temporale și spațiale influențează caracterele și narațiunea și este un instrument folosit în analiza literară și culturală.

Heteroglosia

Se referă la diversitatea de voci, de puncte de vedere, stiluri, perspective, moduri de conceptualizare a lumii prin cuvinte, fiecare cu propriile sale obiecte, semnificații și valori. Această diversitate de „limbaje” în cadrul unei singure limbi pune sub semnul întrebării presupunerile de bază ale lingvisticii sistemice. Fiecare cuvânt rostit este rezultatul unei convergențe complexe de forțe și condiții unice aceluși moment și loc. Heteroglosia este condiția de bază care guvernează operațiunea de semnificație în orice enunț și garantează întotdeauna „primatul contextului asupra textului”.

Pe de altă parte, **heteroglosia** reflectă diversitatea în limbaj a diferitelor puncte de vedere și moduri de conceptualizare a lumii. Această diversitate pune la îndoială presupunerile lingvisticii bazate pe sistem, evidențiind că fiecare cuvânt rostit este rezultatul unei convergențe unice de forțe și condiții specifice contextului său. Heteroglosia subliniază importanța contextului în înțelegerea semnificației, contrar viziunii că limbajul este un sistem uniform. Acest concept reflectă realitatea dinamică a discursului viu, marcând tensiunea dintre forțele centralizatoare și descentralizatoare în limbaj.

Bahtin susține că lingvistica²⁸, presupunând că limba este un sistem, suprimă natura fundamental heteroglotă a limbii, așa cum este trăită și experimentată de oameni în realitățile lor cotidiene²⁹ și că doar prin **heteroglosie poate distinge varietatea** existentă de voci care de fapt reflectă complexitatea societății și a luptei ideologice.

În cadrul unui Sinod Ecumenic, această varietate de voci se reflectă prin sinergism și unitate ca înțeles, care exprimă UNUL ȘI ACELAȘI ÎNȚELES.

Cele trei voci Ortodoxe convergente în cadrul Primelor două Sinoade Ecumenice:

1. Definițiile dogmatice
2. Gesturile care însoțesc definițiile dogmatice, inclusiv reprezentate la nivel iconic potrivit canoanelor
3. Minunile săvârșite pentru a elucida și exemplifica definițiile dogmatice

Singura voce divergentă în cadrul Sinoadelor este vocea pe care membrii Sinoadelor o identifică ca eretică și se manifestă la rândul ei prin trei voci cel puțin:

1. Vocea contraragumentelor
2. Lipsa de gestică care să transmită înțelesurile susținute ca „contraargumente”
3. Vocea filozofilor necreștini cooptați de „vocea divergentă”

Exterioritatea

Outsideness este un concept care implică ideea că înțelegerea profundă vine de la cineva care se află în afara unui sistem sau context. Este aplicabilă în analiza culturală și literară, sugerând că un observator extern poate oferi perspective unice și valoroase. Fiecare dintre aceste concepte a avut un impact semnificativ asupra modului în care cercetătorii din diverse domenii abordează studiul limbajului, culturii și literaturii.

²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Heteroglossia#cite_note-1

²⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Heteroglossia>

Bahtin și universul mental Ortodox

Mihail Bahtin a avut și o viață creștină profundă, marcată de persecuții și exil intern. Deși nu există dovezi concludente că Bahtin a fost membru al „Frăției Sfântului Serafim” sau al „Bisericii Ortodoxe Adevărate din Catacombe”, asocierea sa cu aceste grupuri este sugerată prin prietenii sale cu conducătorii acestora, precum A. A. Meier care susținea „the union (*smychka*) of Christianity and social revolution - uniunea (*smychka*) dintre creștinism și revoluția socială”³⁰ și protopopul F. K. Andreev. Bahtin a fost introdus în Societatea Religioasă - Filozofică în 1916, unde a cunoscut personalități influente precum D. S. Merezhkovsky.

În sprijinul vieții sale creștine active aducem participarea sa activă în cadrul **dezbatelor religioase publice**, cum ar fi cea intitulată „Dumnezeu și Socialismul” în 27 noiembrie 1918³¹, unde și-a exprimat credința în religie și a recunoscut aspecte pozitive ale socialismului. Documentele relevă că Bahtin a fost implicat în cercuri religioase și teologice în Leningrad, unde a revenit în 1924 și unde a rămas până la exilul său în 1929. Pe de altă parte, notele de curs ale lui Pumpyansky din 1924-1925 ilustrează relația lui Bahtin cu religia Ortodoxă.

În 1928, Bahtin a fost arestat și acuzat de participare la organizația „contrarevoluționară” Voskresenie-Învierea (grupare de orientare de stânga), dar interogatoriile nu au susținut aceste acuzații. Totuși, era cunoscut faptul că Bahtin avea legături cu liderul societății, A. A. Meier. În timpul interogatoriilor, Bahtin a admis credința în Dumnezeu și a descris activitățile sale de predare în Leningrad, inclusiv discuții despre teologia lui Scheler.

După eliberarea sa în ianuarie 1929, Bahtin a fost exilat intern la Kustanai, Kazahstan, unde a rămas izolat pentru aproximativ treizeci de ani. În anii 1960, când a fost redescoperit de trei studenți postuniversitari, Turbin și Melikhova, doi dintre aceștia, au oferit mărturii despre continuul interes al lui Bahtin pentru religie, inclusiv asocierea unor concepte cu creștinismul. Unul din aceste concepte este cel de carnaval despre care Turbin mărturisește că „If God is related to Bahtin's dialogic concept, his other famous conceptual too carnival, appears also to have been associated with religion in Bahtin's mind, judging by Turbin's testimony that Bahtin once - Dacă Dumnezeu este legat de conceptul dialogic al lui Bahtin, celălalt instrument conceptual faimos al acestuia, carnavalul, pare să fi fost, de asemenea, asociat cu religia în mintea lui Bahtin, judecând după mărturia lui Turbin că Bahtin odată „a spus că de asemenea - Evanghelia, este carnaval”³².

În conversații ulterioare, Bahtin a recunoscut că a fost nevoit să se abțină de la a discuta deschis despre teme religioase în lucrările sale, din cauza fricii de represiune. În discuțiile cu Gachev, Bahtin a afirmat că punctul său de sprijin în ceea ce privește conștiința era Dumnezeu, mărturisind în acest fel credința sa personală.

În eseu „Bahtin and the Tropes of Orthodoxy”, Lock revelează două concepte din gândirea lui Bahtin care provin din teologia creștină. Prima parte a articolului discută dependența lui Bahtin de conceptul creștin al Întropării, argumentând cele două naturi ale lui Hristos, divină și umană, așa cum sunt mărturisite de Biserică prin Sfinții Părinți, se reflectă în paradigma dialogică a lui Bahtin. Iar celor două naturi, respectiv două voințe, le corespund două voci „coexist in the hypostasis of one word - coexistă în ipostasul unui singur cuvânt”³³.

³⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Voskresenie>

³¹ Ruth, Coates, Christianity in Bahtin, God and the exiled author, ISBN 0-511-03850-X eBook, Cambridge 2004, pag. 5.

³² Ibidem, 8.

³³ https://web.archive.org/web/20090715074744/http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3763/is_200409/ai_n11849977/